— Льоньчику,— гукнула мати, висовуючись до пояса з відчиненого вікна,— а ходи-но, синку, до хати.

Льоня сидів під кущем бузку і читав книжку. Поблизу никали кури, щипали траву; час від часу вони знесилено розкривали дзьоби і, ворушачи язичками, засапано дихали. До полудня було далеченько, але сонце пекло, стояла літня жнив'яна спека... Льоня сидів у майці, в трусах; був він худий, під шкірою помітно випирались ребра; жара його не допікала, тільки гостренькі краплини поту висіялись на чоло...

Мати вже вдруге висунулась у вікно. Видно, їй вельми кортіло бачити сина, щось сказати йому, бо вона роздратовано крикнула:

— Леоніде! Тобі заклало, чи що? Ходи в кімнату!

Він одірвався від цікавого місця і, невдоволено суплячись, кинув:

— Могла б і до мене підійти...

— Га? Та чи тобі ступінь по золотому?

— Не по золотому, а тільки, напевне, нічого й не скажеш гарного...

Неохоче підвівся, почвалав через жарке подвір'я. Зупинився біля вікна, зазираючи до напівтемної кімнати.

— Ну...— кинув.

Мати вже починала гніватися. Іншим разом вона не стримувала б свого гніву, але зараз чомусь приборкувала свою пасію.

— Ступай сюди.

Послухався. Зайшов. Врешті Льоня завжди слухається матері, хоч це й страшенно не цікаво. Нічого від неї гарного не почуєш, як то можна надибати в книжках. Вона все більше говорить з тобою про те, по чому сьогодні на ярмарку була редька та масло, про те, що тьотю Нюру, якої він і не бачив ніколи, поклали в лікарню, а хтось там купив корову, а корова виявилася "порченою": чи то хто наврочив, чи ману наслав... Ну, кому охота таке вислуховувати? Спробуй найди дурня. А Льоня мусить усе слухати, бо він материн син. Він може кривитися при тих розповідях — але не більше. Тоді мати скаже: "Ну, чого ти гембу відквасив?" Але повернутися й піти геть він не може. Бо він її син...

— Ну,— каже він грубо.

— Що — ну? — сердиться мати.— Коли вже ти якоїсь ввічливості наберешся?

— А навіщо вона мені?

— Ну, ти мені побалакай,— тільки й каже мати. І більше

нічого. Льоня дивується: мати чомусь себе стримує. Бо як щось їй не до смаку, то вона таку бучу здіймає! А це стримується. Що ж, побачимо, що ти там вигадала! Навіщо плаття нове одягнула, квітчасте, а на голові накрутила такого, що й не втямиш, що там і до чого.

Мати сідає на стілець, але зразу ж зводиться. Ага, думає насмішкувато Льоня, якась муха тебе, мамулю, вкусила, і ти неодмінно вирішила про це розповісти мені. Мнешся, бентежишся, складки розправляєш на платті, хоч вони самі виправляються, бо ж матерія шовкова. Гадаєш, що мені дев'ять років і я нічого не тямлю, і нічого не кумекаю. А я, мамулю, все бачу, тільки виду не подаю, бо тоді ти знову гарикатимешся зі мною, а це не дуже приємно, вже надокучило.

— Ну,— каже він.

— Та як ти смієш? — верескує мати.

— А чого ж ти мовчиш? Було не кликати. А то нічого не каже. Тільки від книги відірвала.

Мати несподівано червоніє, на згрубіле лице вибігає й зразу ж гасне незрозуміла усмішка. Мати сідає на стілець, строго дивиться на сина й каже:

— Зараз до нас прийде батько!

— Чий?

— Твій.

— Мій батько?!

— Авжеж. Він разом з нами житиме.

— Мій батько загинув.

— Не патякай! — сердиться мати.— Прийде Гаврюк, що робить на м'ясокомбінаті. Ти його знаєш. Він житиме з нами.

— І буде моїм батьком?

— Ну?!

— Ха-ха!

— Якщо будеш сміятись, я тебе віддухопелю.

— Не буду сміятись.

— Гаврюк грає на роялі.

— Ну й що ж?

— Він грає Сен-Санса, як і твій батько.

— Лебедя?

— Лебедя.

— Хай собі грає. А мені що до того?

— Але ти ж любив слухати, коли батько грав Сен-Санса.

— Мамо, а навіщо тобі Гаврюк? Мені він зовсім не потрібний. Може, не треба?

— Перестань, Льоньчику. Будь слухняним. Гаврюк скоро прийде. Він житиме в нас. Це гарний чоловік. Він тобі буде за батька.

— Ха-ха!

— Не смійся. Ти став без догляду дуже розбещеним. Нема мені коли за тобою доглядати. Тепер батько тебе доглядатиме.

— Не хочу Гаврюка! Його всі дражнять Гіпопотамом.

— Льоня! Перестань!!!

— Добре...

— Можеш іти надвір. Тільки нікуди не біжи від хати. Читай під бузком.

Але читати під бузком перекортіло. Вже й кури пощезали в холодок, а з каменя, на якому він любив сидіти, сповзла тінь. Від того, що розповіла мати, було сумно й нудно. Ну, навіщо йому здався Гаврюк?.. Коли він — огрядний, щокастий, важко відсапуючись, плентався через містечко, то на нього зглядалися всі, а діти дражнили Гіпопотамом. Гаврюк, повільно несучи свій живіт, удавав, що не чує, що його ті глузи не турбують. А тепер мати його приймає до себе. Ну, хіба вона не змогла б прожити без нього? Льоня їй допомагав би у всьому, слухатися б почав, не те, що раніше. Е-ех!

Ні, все-таки варто піти скупатися. Це ж біля ставка зараз повно дітлашні. Писк, вереск!.. Він заховав у кущах книжку, побіг. На ставку справді стояв писк і вереск. Бовталися і малі й старі.

Льоня зразу ж надибав своїх однокласників — Ігоря, Олега, Миколу, Андрія. Вони наввипередки перепливали затоку. Пливли "веслами". Андрій, відставши від усіх, пробував трохи й по-собачому.

Нарешті всі вилізли на берег. Першим добрався Ігор — худючий, довгоногий. Відсапавшись, він кинув:

— От слабаки! І з ким ви надумали навперегінці?

Другим вибрався з води зморений Олег. Він також кинув:

— Тут треба не манку їсти, а руками й ногами махати!

Опецькуватий Микола був невдоволений:

— Ви пливли не за правилами!

— А як? — в один голос скрикнули Ігор та Олег.

— Ви більше ніколи не випередите мене.

Андрій не сказав нічого. Тільки віддихувався, важко гупнувши на траву. Про те, що він плив по-собачому, ніхто й не згадував.

— А в мене тепер буде батько,— сказав Льоня.

— А де ти його візьмеш? — поцікавився нехотя Ігор.

— Батько? — перепитав Микола.

— Еге. Мені мати казала.

— Але ж твій батько загинув у Арктиці. Провалився з трактором під лід.

— Ні, це другий.

— А хто ж? — запитав Ігор.

Льоня завагався. Казати чи ні?

— Та ти брешеш! — випалив Олег.

Тоді Льоня зізнається:

— Гаврюк буде моїм батьком.

— Гіпопотам? — зводиться на лікті Андрій, що, здавалося, й не слухав розмови.

— Ха-ха-ха,— якось поблажливо сміється Ігор.

— Ги-ги-ги,— гигоче Олег.

Микола щось гмукнув, Андрій же не сміявся.

— А навіщо тобі Гіпопотам? — запитав Олег.

— Він мені не потрібний. Це його мати приймає. Ну, хай сама собі з ним і живе. Я обійдусь.

Хлопці сміються. Льоня приєднується до їхнього сміху. Бо хіба ж це не кумедно? Гаврюк тепер житиме в них... Називатиметься його батьком. А який він йому батько? Ніякий. Таких по вулиці багато ходить. Але боляче те, що він спатиме на тому ж ліжку, де спав його рідний батько, коли приїздив з Арктики. Що Гаврюк гратиме на тому ж самому фортепіано, сидітиме за тим самим столом, питиме воду з тієї самої чашки. Ні, не кожний таке стерпіти може.

Поступово все це вивітрюється з Льониної голови. Він купається разом з усіма, грається в квача, у волейбол. Потім вони забираються в радгоспний город, наривають повнісінько огірків і сидять у кущах, наїдаються од пуза. І вже після полудня Льоня згадує, що мати наказувала йому нікуди не ходити, сидіти біля хати. Звичайно він її не слухається ніколи, робить, що йому заманеться, але зараз його починає розпирати гостра цікавість: невже до них справді прийшов Гіпопотам? Він кидає товаришів і йде додому. З хвилюванням вступає в сінці, тихо, без скрипу, відчиняє двері — і бачить: за столом сидить мати, а зовсім близько біля неї, обнявши її рукою за стан, горбатіє високий Гаврюк. Тільки мати забачила Льоню, то відсунулася від Гіпопотама, а він поспішно забрав свою руку.

— Добрий день,— каже Льоня.

— Добрий день,— відповідає Гаврюк, встає з-за столу, простягає йому ту саму руку, якою він щойно обнімав матір.

— Нарешті з'явився,— каже мати. Можливо, вона сердиться, але не показує цього. А навіть усміхається. "І чого б це я усміхався?" — думає Льоня.

— Ну, як живеш? — питає Гаврюк.

— А-а,— нехотя тягне Льоня.

— Мабуть, нікого не слухаєшся?

— Не слухаюсь... А що?

— Нічого. Це погано, брате. Слухатись треба.

Льоні від цієї розмови стає сумно. Він уже наперед може догадатися, що скаже Гаврюк. Але йому зовсім не хочеться слухати, що там йому скажуть.

— Де ти був? — запитує приязно мати.

— Купався.

— Ну, добре,— каже мати. Видно, вона його лаяти при Гіпопотамові не стане.— Йди до столу, щось із'їсиш.

Льоня без вагань згоджується, бо виголодався, як сто вовків. Він нахромлює на виделку шматок смаженого м'яса, бере хліб.

— Може, ти винця трохи вип'єш? — раптом питає Гаврюк.

— Воно не варто було б,— каже мати,— але сьогодні...

— Але сьогодні можна,— підтримує Гаврюк.

Вони якось дивно переглядаються між собою.

Льоня випиває півсклянки вина, закашлюється. Вино солодке й холодне. І не кріпке, здається. Ще міг би стільки подужати, якщо не більше.

— Досить,— каже Гаврюк.— Малим дітям пити не дозволяється. У них ще слабкий організм.

— Я йому й не даю,— каже мати.

Льоні від цих слів знову стає сумно. Ну, навіщо вони все це балакають? Краще б говорили про погоду. Бо дорослі, коли зберуться докупи і їм нудно, заводять балачку про погоду.

Він відчуває, що в животі потепліло, а в голові з'явився радісний дзвін. А він гадав, що вино слабке!..

— Бідовий хлопчина,— каже Гаврюк.— Захляв, зголоднів.

"Краще б він про погоду що-небудь сказав",— з безнадійним сумом думає Льоня.

Мати каже Гаврюкові:

— Ви зіграйте що-небудь на фортепіано. А ми послухаємо.

Гіпопотам охоче згоджується.

— А що зіграти? — питає він, всідаючись до інструмента.

— Сен-Санса. Вмираючого лебедя.

Гаврюк посміхається — і зморшки на його обличчі роз'їжджаються в боки. У нього дрібні зуби. А очі малі й круглі. "І навіщо тільки він усміхається?" — думає Льоня.

— Добре,— каже Гаврюк.— Я виконаю із Сен-Санса. "Невже він уміє грати на фортепіано? — думає Льоня.—

Ні, він, напевне, не годен. І мені не хочеться, щоб він грав".

— Я не хочу,— каже він уголос.

— Чого ти не хочеш? — питає мати.

— Я не люблю Сен-Санса.

— Невже? — дивується мати.

— Не люблю!

— Дитина зовсім п'яна,— долітають десь здалеку до Льониних вух Гаврюкові слова.— Вона вже не тямить, що каже.

Льоня схоплюється з-за столу, тупає ногами і кричить:

— Не люблю! Не хочу!

Він підбігає до фортепіано, кладе на довгий ряд чорних і білих клавішів тонкі руки і розпачливо й вороже дивиться на Гаврюка. Він не дозволить йому бодай одну ноту взяти. Не дозволить. Нехай Гіпопотам не вилуплює своїх дрібних очиць — не страшно!

— Дитина п'янісінька,— каже Гаврюк.

— Я його зараз покладу в постіль,— промовляє мати.

— Не хочу! Не хочу! Я не люблю Сен-Санса. Не грайте. Не хочу! — кричить Льоня.

Він ледве тримається на ногах. Уже таки добре сп'янів. Мати бере його на оберемок, несе до сусідньої кімнати, кладе на ліжко.

— Мамцю,— благає син,— нехай він не грає!..